گزارش بررسی موقعیت جغرافیایی، مشخصات و اهمیت اقتصادی بندر واصلیه عراق

و ظرفیت‌های آن برای توسعه تجارت ج.ا. ایران و جمهوری عراق

حمید صالحی

رایزن بازرگانی ج.ا.ایران در بصره–عراق

آبان ماه ۱۴۰۵

فهرست

ردیف	عنوان	صفحه
۱	خلاصه مدیریتی	۳
۲	مقدمه	۴
۳	موقعیت جغرافیایی بندر واصلیه	۴
۴	اطلاعات کامل بندر واصلیه	۶
۵	پیشینه تاریخی و روند بازسازی	۶
۶	مشخصات فنی و زیرساخت‌های بندر	۶
۷	نوع فعالیت و کالاهای قابل جابه‌جایی	۷
۸	وضعیت فعلی بهره‌برداری	۸
۹	اهمیت بندر واصلیه برای ایران و عراق	۸
۱۰	اهمیت برای عراق	۸
۱۱	اهمیت برای جمهوری اسلامی ایران	۹
۱۲	محدودیت‌ها و ملاحظات اجرایی	۱۰
۱۳	جمع‌بندی و پیشنهادات	۱۰
۱۴	پیشنهادات اجرایی	۱۱

خلاصه مدیریتی

بندر واصلیه در ناحیه سیبه استان بصره و در حاشیه اروندرود، به دلیل موقعیت جغرافیایی و نزدیکی به شهرهای آبادان و خرم شهر، از ظرفیت‌های بالقوه‌ای برای تو سعه منا سبات تجاری، حمل‌ونقلی و اقت صادی میان جمهوری اسلامی ایران و جمهوری عراق برخوردار است. این بندر با سابقه احداث در سال ۱۹۱۹ میلادی است. بر اساس مشخصات اعلام‌شده، طرح بازسازی بندر شامل دو اسکله مجزا، یک اسکله مسافری به طول ۵۰ متر و یک اسکله باری به طول ۷۵ متر، با عمق گزارش‌شده حدود ۷ تا ۹ متر است. همچنین ایجاد ساختمان‌های گمرک و گذرنامه، سوله‌های نگهداری کالا و امکانات پشتیبانی در این مجموعه پیش‌بینی شده است. فعالیت‌های مورد انتظار بندر نیز شامل جابه‌جایی کالاهای عمومی، محصولات کشاورزی، مواد غذایی و کالاهای صنعتی و مصرفی، خدمات بارگیری و تخلیه، انبارداری و حمل‌ونقل مسافر میان ایران و عراق خواهد بود. اهمیت اقتصادی این پروژه برای عراق، در توسعه زیرساخت‌های بندری جنوب استان بصره، رونق اقتصادی ناحیه سیبه، ایجاد اشتغال و تسهیل جابه‌جایی کالا و مسافر خلاصه می‌شود. از منظر منافع جمهوری اسلامی ایران، فعال شدن بندر واصلیه می‌تواند زمینه ایجاد یک مسیر مکمل آبی برای صادرات کالا به بازار جنوب عراق را فراهم کند و در کنار گذرگاه زمینی شلمچه، به تنوع‌بخ شی م سیرهای تجاری و کاهش وابستگی به حمل‌ونقل جاده‌ای کمک کند. این ظرفیت به‌ویژه برای صادرکنندگان استان خوزستان، شرکت‌های حمل‌ونقل، انبارداران و فعالان لجستیکی آبادان و خرمشهر قابل توجه است. همچنین در صورت فراهم شدن زیر ساخت‌ها و مجوزهای لازم، امکان ا ستفاده از این م سیر برای جابه‌جایی م سافر و کاهش فشار بر مبادی زمینی در ایام پرتردد و مناسبت‌های زیارتی نیز وجود خواهد داشت.

۱. مقدمه

بندر واصلیه در استان بصره عراق، به دلیل قرار گرفتن در حاشیه اروندرود و نزدیکی به مرزهای آبی جمهوری اسلامی ایران، از ظرفیت‌های قابل توجه برای توسعه روابط تجاری و حمل‌ونقلی میان دو کشور برخوردار ا ست. اهمیت این بندر با هدف ایجاد زیر ساخت‌های لازم برای جابه‌جایی کالا و م سافر، تو سعه فعالیت‌های اقتصادی در جنوب عراق و فراهم کردن مسیرهای جدید ارتباطی با مناطق مرزی ایران دنبال شده است.

با توجه به اهمیت استان بصره به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مراکز تجاری و اقتصادی عراق و همچنین حجم مبادلات تجاری این استان با جمهوری اسلامی ایران، فعال شدن بندر واصلیه می‌تواند از منظر توسعه صادرات ایران به بازار جنوب عراق مورد توجه قرار گیرد. نزدیکی این بندر به آبادان و خرم‌شهر و د ستر سی آن به مسیر آبی اروندرود، این امکان را ایجاد می‌کند که در آینده، در کنار گذرگاه زمینی شلمچه، از ظرفیت حمل‌ونقل آبی نیز برای انتقال کالا و مسافر میان دو کشور استفاده شود.

از منظر منافع اقت صادی جمهوری ا سلامی ایران، بهره‌برداری از این بندر می‌تواند به تنوع‌بخ شی م سیرهای صادراتی، کاهش وابستگی به م سیرهای زمینی، ت سهیل انتقال برخی گروه‌های کالایی و ایجاد فر صت‌های جدید برای شرکت‌های حمل‌ونقل و فعالان تجاری استان‌های خوزستان و بصره کمک کند. همچنین توسعه همکاری‌های بندری و لج ستیکی میان دو ک شور می‌تواند زمینه ساز گ سترش منا سبات اقت صادی و افزایش سهم صادرکنندگان ایرانی در بازار جنوب عراق باشد.

۲. موقعیت جغرافیایی بندر واصلیه

بندر واصلیه در استان بصره، در محدوده ناحیه سیبه و در حاشیه اروندرود واقع شده است. موقعیت این بندر در جنوب عراق و نزدیکی آن به آبادان و دیگر مناطق مرزی استان خوزستان، از نظر توسعه ارتباطات تجاری و حمل‌ونقل آبی میان دو کشور اهمیت دارد.

مشخصات جغرافیایی و ارتباطات منطقه‌ای بندر به شرح زیر است:

- کشور: جمهوری عراق
- استان: بصره
- محدوده جغرافیایی: ناحیه سیبه، در حاشیه اروندرود
- موقعیت منطقه‌ای: جنوب عراق و نزدیک به مرز آبی ایران

- مناطق ایرانی مرتبط: آبادان و خرمشهر در استان خوزستان
- مسیر آبی مرتبط: اروندرود و آبراه‌های متصل به منطقه مرزی

از نظر حمل‌ونقل، موقعیت بندر می‌تواند امکان برقراری ارتباط آبی میان برخی نقاط ساحلی ایران و عراق را فراهم کند. این موضوع به‌ویژه با توجه به نزدیکی بندر به آبادان و خرمشهر، ظرفیت بررسی مسیرهای جدید جابه‌جایی کالا و مسافر را ایجاد می‌کند.

۳. اطلاعات کامل بندر واصلیه

۳–۱. پیشینه تاریخی و روند بازسازی

بندر وا صلیه از بنادر قدیمی منطقه اروندرود محسوب می شود که سابقه احداث آن به سال ۱۹۱۹ میلادی بازمی‌گردد. این بندر پیش از جنگ ایران و عراق، در زمینه ارائه خدمات دریایی و پشتیبانی از شناورهایی که به بنادر مجاور رفت‌وآمد می‌کردند، مورد استفاده قرار داشت.

در جریان جنگ ، بندر آ سیب دید و فعالیت آن متوقف شد. در سال‌های بعد، طرح احیا و باز سازی بندر با مشارکت شرکت عمومی بنادر عراق و سرمایه‌گذار بخش خصوصی دنبال شد.

موانعی از جمله بقایای جنگی، شناورهای غرق‌شده، سیلاب و الزامات اداری و فنی بر روند تکمیل پروژه تأثیر گذاشته بود.

۳–۲. مشخصات فنی و زیرساخت‌های بندر

بر ا ساس اطلاعات منتشر شده از سوی منابع عراقی و گزارش‌های دریایی، مشخصات ا صلی طرح باز سازی بندر به شرح زیر است:

شاخص	مشخصات
سال احداث اولیه	۱۹۱۹ میلادی
مساحت کل	حدود ۲۱ دونم عراقی
تعداد اسکله‌ها	۲ اسکله
طول اسکله مسافری	۵۰ متر
طول اسکله باری	۷۵ متر
عمق گزارش‌شده محدوده اسکله‌ها	حدود ۷ تا ۹ متر
امکانات پیش‌بینی‌شده	ساختمان گمرک، گذرنامه، سوله‌های نگهداری کالا و خدمات پشتیبانی

منبع: رسانه تخصصی دریایی السفینه

۳-۳. نوع فعالیت و کالاهای قابل جابه‌جایی

در گزارش‌های مربوط به قرارداد بازسازی، بندر به‌عنوان تأسیساتی چندمنظوره برای جابه‌جایی کالاهای عمومی معرفی شده است. همچنین به امکان حمل محصولات کشاورزی، غلات تازه، گیاهان و حیوانات اشاره شده است. با توجه به نوع زیرساخت‌های پیش‌بینی‌شده، فعالیت‌های مورد انتظار بندر شامل موارد زیر است:

- جابه‌جایی کالاهای عمومی و تجاری
- حمل محصولات کشاورزی و مواد غذایی
- حمل کالاهای صنعتی و مصرفی
- ارائه خدمات بارگیری و تخلیه
- انبارداری و نگهداری کالا
- جابه‌جایی مسافر میان ایران و عراق

۴-۳. وضعیت فعلی بهره‌برداری

بر ا ساس آخرین اطلاعات در د سترس، و طبق د ستور دفتر نخ ست وزیر عراق بندر آمادگی کامل افتتاح را دارد.

۴. اهمیت بندر واصلیه برای ایران و عراق

۴-۱. اهمیت برای عراق

الف) توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل در جنوب بصره

بندر واصـــلیه می‌تواند ظرفیت خدمات بندری در محدوده اروندرود را افزایش دهد و به توزیع بخشـــی از فعالیت‌های حمل‌ونقلی میان بنادر منطقه کمک کند. این موضوع به‌ویژه برای مناطق جنوبی استان بصره که به زیرساخت‌های اقتصادی و فرصت‌های شغلی نیاز دارند، قابل توجه است.

ب) ایجاد اشتغال و رونق اقتصادی در ناحیه سیبه

ســرمایه‌گذار پروژه در ســال ۲۰۲۵ اعلام کرده بود که در مرحله نخســت فعالیت بندر، امکان ایجاد ۷۵۰ تا ۱۰۰۰ فرصت شغلی برای ساکنان سیبه وجود دارد.

ج) تقویت جابه‌جایی مسافر میان ایران و عراق

در طراحی پروژه، بخشـــی از ظرفیت بندر برای جابه‌جایی مســـافران ایرانی، به‌ویژه از محدوده آبادان، در نظر گرفته شـــده اســـت. در صـــورت تأمین الزامات گذرنامه‌ای، امنیتی و دریایی، این ظرفیت می‌تواند به تســـهیل رفت‌وآمدهای دوجانبه کمک کند.

د) پشتیبانی از سایر مبادی مرزی و بندری

فعال شـدن بندر واصـلیه می‌تواند در دوره‌های افزایش تردد مسـافری و مناسـبت‌های زیارتی، به‌عنوان یک مسیر مکمل مورد استفاده قرار گیرد و بخشی از فشار بر زیرساخت‌های موجود را کاهش دهد.

۴-۲. اهمیت برای جمهوری اسلامی ایران

الف) ایجاد مسیر مکمل صادرات به جنوب عراق

بندر وا صلیه به دلیل نزدیکی به آبادان و خرم شهر می‌تواند در آینده گزینه‌ای برای برر سی حمل آبی برخی کالاهای صادراتی ایران به ا ستان ب صره با شد. در صورت تأیید امکان حمل تجاری، صادرکنندگان ایرانی می‌توانند هزینه و زمان این مسیر را با حمل جاده‌ای از طریق گذرگاه شلمچه مقایسه کنند.

ب) کاهش وابستگی به یک مسیر حمل‌ونقل

در شـرایطی که گذرگاه شـلمچه با ازدحام کامیون‌ها، محدودیت‌های عملیاتی یا تأخیر در تشـریفات گمرکی مواجه می‌شود، وجود یک مسیر آبی فعال می‌تواند به تنوع‌بخشی به روش‌های حمل‌ونقل کمک کند.

این مو ضوع برای صادرکنندگان کالاهای فا سد شدنی و مح صولاتی که زمان تحویل در آن‌ها اهمیت دارد، از منظر مدیریت ریسک حمل‌ونقل قابل توجه است.

ج) کاهش احتمالی هزینه‌های لجستیکی

حمل آبی لزوماً ارزان‌تر از حمل جاده‌ای نی ست. میزان صرفه اقت صادی به حجم محموله، نوع شناور، هزینه بارگیری و تخلیه، تشریفات گمرکی و هزینه حمل از اسکله تا مقصد نهایی بستگی دارد.

د) فرصت توسعه همکاری‌های اقتصادی خوزستان و بصره

فعال شـــدن بندر می‌تواند زمینه همکاری میان شـــرکت‌های حمل‌ونقل، بازرگانان، انبارداران و ارائه‌دهندگان خدمات لجستیکی در آبادان، خرمشهر و بصره را فراهم کند.

این همکاری‌ها می‌تواند در کنار تجارت کالایی، به توسـعه خدمات بندری، فعالیت‌های پشـتیبان صـادرات و سرمایه‌گذاری مشترک در حوزه حمل‌ونقل نیز منجر شود.

۴-۳. محدودیت‌ها و ملاحظات اجرایی

با وجود ظرفیت‌های یادشده، تحقق منافع اقتصادی بندر به چند عامل کلیدی وابسته است:

- اخذ مجوزهای نهایی و اعلام رسمی آغاز فعالیت؛

-تعیین رویه مشخص گمرکی برای واردات و صادرات؛

- تأیید امکان تردد شناورهای مناسب و ظرفیت واقعی اسکله‌ها؛

-مشخص شدن هزینه خدمات بندری، انبارداری و تخلیه و بارگیری؛

-ایجاد برنامه منظم حمل و اتصال بندر به شبکه توزیع کالا در بصره؛

- هماهنگی میان دستگاه‌های بندری، گمرکی، امنیتی و مرزی دو کشور؛

۵. جمع‌بندی و پیشنهادات

بندر واصـلیه در ناحیه سـیبه اسـتان بصـره و در حاشـیه اروندرود قرار دارد و به دلیل نزدیکی به آبادان و خرمشهر، از ظرفیت بالقوه‌ای برای تقویت ارتباطات حمل‌ونقلی و تجاری ایران و عراق برخوردار است.

طرح بازسـازی این بندر با پیش‌بینی یک اسـکله مسـافری و یک اسـکله باری و امکانات گمرکی و انبارداری دنبال شده است. اهمیت اصلی بندر برای ایران، امکان ایجاد یک مسیر مکمل برای صادرات به جنوب عراق و

تنوع‌بخشی به روش‌های حمل‌ونقل است. برای عراق نیز توسعه خدمات بندری در جنوب بصره، ایجاد فرصت‌های شغلی و تسهیل جابه‌جایی کالا و مسافر از مزایای مورد انتظار به شمار می‌رود.

پیشنهادات اجرایی

-پیشنهاد می‌شود منطقه آزاد اروند با هدف توسعه همکاری‌های تجاری و بندری، تا زمان بهره‌برداری و افتتاح رسمی این طرح، جلسات و مذاکرات مستمری با مسئولان و مدیران بنادر جنوب عراق برگزار کند تا زمینه هماهنگی‌های لازم و تعاملات مشترک فراهم شود.

-امکان تردد شناورهای مناسب از آبادان و خرمشهر به واصلیه، عمق مجاز آبراه، ظرفیت اسکله‌ها و محدودیت‌های دریانوردی با همکاری دستگاه‌های دریایی و بندری دو کشور بررسی شود.

-پس از تأیید آمادگی عملیاتی بندر، موضوع با بخش خصوصی، فعالان حمل‌ونقل و صادرکنندگان ایرانی مطرح شود تا میزان تقاضای واقعی و ظرفیت تجاری مسیر مشخص شود.

-با مشارکت دستگاه‌های مرتبط در خوزستان و بصره، امکان تعریف رویه‌های هماهنگ برای حمل کالا و مسافر و تسهیل تشریفات مرزی بررسی شود.

-امکان مشارکت شرکت‌های ایرانی در ارائه خدمات حمل‌ونقل دریایی، انبارداری، تخلیه و بارگیری و سایر خدمات پشتیبان بندری، پس از مشخص شدن چارچوب قانونی و شرایط مشارکت بخش خصوصی در عراق بررسی شود.